TALABALARDA BOSHQARUVGA OID KASBIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA TASK-BASED LEARNING TIZIMINING AHAMIYATI

Shakirova Dildora Davlyatovna
Toshkent davlat tibbiyot universiteti, 2-son Jamoat Salomatligi va Sog'liqni Saqlash menejmenti kafedrasi assistenti

Received: 05.01.2026
Revised: 06.01.2026
Accepted: 07.01.2026

Kalit so'zlar:
Task-Based Learning (TBL), boshqaruv kompetensiyalari, kasbiy ko'nikmalar, talabalarda boshqaruv, vazifa asosida ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, jamoaviy ish, qaror qabul qilish.

Annotatsiya. Ushbu tezisda talabalarda boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etishning pedagogik usullari, xususan Task-Based Learning (TBL) tizimining ahamiyati tahlil qilinadi. TBL metodologiyasi real vazifalar asosida bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, talabalarda amaliy boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirish, jamoaviy ishlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Tezisda TBL tizimining falsafiy-pedagogik asoslari, xorijiy va mahalliy pedagogik tadqiqotlardagi natijalar, shuningdek, O'zbekiston sharoitida talabalarda boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirishdagi qo'llanilishi yoritiladi. Tadqiqot natijalari TBL metodologiyasini amaliy pedagogik jarayonlarga joriy etish bo'yicha tavsiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar ta'lim tizimidan talablarni keskin oshirmoqda. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifasi nafaqat nazariy bilim berish, balki talabalarni amaliy kasbiy kompetensiyalar bilan ta'minlashdir. Ayniqsa, boshqaruv sohasida talabalar nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtirishi, balki qaror qabul qilish, jamoaviy ishlash, muammolarni hal qilish va loyihalarni boshqarish kabi real amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishi muhim hisoblanadi (Boyatzis, 2008; Spencer & Spencer, 1993).

Biroq amaliy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hozirgi kunda talabalarda boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda bir qator muammolar mavjud. Jumladan:

1. O'quv jarayoni ko'pincha nazariy bilimga asoslangan va real boshqaruv vazifalariga yetarli e'tibor berilmaydi.
2. Talabalar mustaqil fikrlash, ijodiy qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish imkoniyatlaridan to'liq foydalanmaydi.
3. O'qituvchilarning pedagogik yondashuvlari va baholash mezonlari yetarli darajada zamonaviy talablarni qondirmaydi.

4. Didaktik materiallar va resurslar ko‘pincha real hayotiy vazifalarni bajara olishga mos emas.

Shu sababli, zamonaviy pedagogik innovatsiyalarni tadbiq etish orqali talabalarning amaliy boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan, Task-Based Learning (TBL) tizimi ayniqsa ahamiyatlidir. TBL yondashuvi talabaning faol ishtirokini ta’minlaydi, real vazifalarni bajarish orqali bilim va ko‘nikmalarni mustahkamlaydi hamda kasbiy kompetensiyalarni shakllantiradi (Nunan, 2004; Ellis, 2009).

TBLning pedagogik falsafasi konstruktivistik yondashuvga asoslanadi: o‘quvchi bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol sub’ekt sifatida o‘zlashtiradi va amaliyotga tatbiq etadi. Boshqaruvga oid vazifalar esa talabalarni: qaror qabul qilish, jamoaviy ish va kommunikatsiya, loyihalarni rejalashtirish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga rag‘batlantiradi. Shu tarzda, TBL tizimi talabalarda amaliy boshqaruv ko‘nikmalarini shakllantirishda nafaqat samarali, balki innovatsion yondashuv sifatida ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston sharoitida TBL tizimining boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirishdagi samaradorligi yetarli darajada o‘rganilmagan. Shu sababli tadqiqotning asosiy maqsadi – talabalarda boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi mavjud muammolarni aniqlash va Task-Based Learning tizimining ahamiyatini ilmiy asosda tahlil qilishdir.

Mazkur tadqiqot natijalari ta’lim jarayonini optimallashtirish, TBL tizimini joriy etish va talabalarning amaliy boshqaruv ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalar – bu talabaning amaliy boshqaruv vazifalarini bajarish, qaror qabul qilish, muammolarni hal qilish va jamoaviy ishlash qobiliyatlarini o‘z ichiga oladigan tizimli ko‘nikmalar majmui hisoblanadi (Boyatzis, 2008). Xorijiy tadqiqotlar ko‘rsatadiki, kasbiy kompetensiyalar nafaqat nazariy bilimga, balki amaliy va ijtimoiy ko‘nikmalar, shuningdek kommunikativ salohiyatga bog‘liq (Spencer & Spencer, 1993).

Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirish talabalar uchun faqat bilim olish emas, balki ularni real boshqaruv vazifalarini bajarish orqali rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Shu nuqtai nazardan, pedagogik jarayonda vazifa (task) yondashuvi muhim ahamiyatga ega.

Task-Based Learning (TBL) – bu o‘quv jarayonini real vazifalar asosida tashkil etish orqali bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvdir (Nunan, 2004; Ellis, 2009). TBLning falsafiy-pedagogik asoslari konstruktivizmga tayangan: o‘quvchi passiv qabul qiluvchi emas, faol sub’ekt sifatida bilimni o‘zlashtiradi va uni amaliyotga tadbiq etadi.

TBL vazifalari talabalarni quyidagi yo‘nalishlarda rivojlantiradi: Kognitiv ko‘nikmalar: muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish, rejalashtirish. Ijtimoiy ko‘nikmalar: jamoaviy ish, kommunikatsiya va hamkorlik. Amaliy ko‘nikmalar: loyiha boshqaruvi va real boshqaruv vazifalarini bajarish.

Shuningdek, vazifa asosida ta’lim o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi (Willis & Willis, 2007).

Xorijiy ilmiy manbalar TBLning boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirishdagi samaradorligini tasdiqlaydi:

Willis & Willis (2007): TBL vazifalari o‘quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy ko‘nikmalarini 30–40% ga oshirishga yordam bergan.

Ellis (2009): vazifa asosida o‘rganish o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Long & Crookes (2020): STEM va professional fanlarda TBL loyihalar asosida o‘rganishni rag‘batlantiradi, muammolarni hal qilish va amaliy kompetensiyalarni rivojlantiradi.

Xorijiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, TBL o‘quvchilarning amaliy ko‘nikmalarini oshirish va kasbiy tayyorgarlikni mustahkamlashda samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

O‘zbekiston sharoitida TBL tizimi hali ham rivojlanish bosqichida va asosan til o‘qitish hamda ijtimoiy fanlar kontekstida qo‘llanilgan: Mirzaev (2021): TBL metodini ingliz tili darslarida qo‘llash orqali talabalarning nutq ko‘nikmalari va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini oshirish mumkinligini ko‘rsatgan. Karimova (2023): TBL yondashuvi ijtimoiy fanlar bo‘yicha amaliy kompetensiyalarni rivojlantirishda samarali ekanini tahlil qilgan.

Mahalliy tadqiqotlarda TBL metodining boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirishdagi falsafiy-pedagogik asoslari va baholash mezonlari yetarli darajada o‘rganilmagan. Shu sababli O‘zbekiston sharoitida TBLni muvaffaqiyatli joriy etish uchun metodologik va didaktik tadqiqotlar zarur.

Afzalliklari: Talabalarning faol ishtirokini rag‘batlantiradi. Real boshqaruv vazifalari orqali amaliy kompetensiyalarni shakllantiradi. Qaror qabul qilish, muammolarni hal qilish va jamoaviy ish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Motivatsiya va mustaqil fikrlashni oshiradi.

Cheklovlari: O‘qituvchilarning yuqori tayyorgarligi talab qilinadi. Didaktik resurslar va baholash mezonlari yetarli bo‘lishi shart. Katta sinflarda TBLni samarali qo‘llash qiyin bo‘lishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, TBL tizimi boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda nafaqat samarali, balki innovatsion pedagogik yondashuv hisoblanadi. Xorijiy tadqiqotlar TBLning amaliy ko‘nikmalar, muammolarni hal qilish va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishdagi yuqori samaradorligini tasdiqlaydi. Mahalliy tadqiqotlar esa metodning O‘zbekiston sharoitiga moslashtirilishi zarurligini ko‘rsatadi, shuning uchun TBL tizimini amaliy pedagogik jarayonda joriy etish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv yo‘nalishidagi talabalarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda bir qator pedagogik muammolar mavjud:

Nazariy bilimga ortiqcha e’tibor: O‘quv jarayoni ko‘pincha an’anaviy ma’ruza va darslik asosida tashkil etilgan bo‘lib, real boshqaruv vazifalariga yetarli e’tibor berilmaydi.

Amaliy ko‘nikmalar yetishmasligi: Talabalar qaror qabul qilish, loyiha boshqaruvi va muammolarni hal qilish bo‘yicha yetarlicha tajriba to‘plamaydi.

Pedagogik resurslar va baholash tizimi: O‘qituvchilarning TBL metodologiyasini qo‘llash bo‘yicha tayyorgarligi va baholash mezonlari yetarli emas.

Motivatsiya va faoliyat: Talabalar ko‘pincha passiv ishtirok etadi, amaliy vazifalarni bajarishda motivatsiya past bo‘ladi.

Tadqiqot davomida Task-Based Learning (TBL) tizimi talabalarda boshqaruv ko‘nikmalarini shakllantirishning samarali vositasi ekanligi aniqlangan. TBL vazifalari orqali talabalar: Qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirdi. Jamoaviy ish va kommunikatsiya ko‘nikmalarini yaxshiladi. Loyihalarni rejalashtirish va amaliy boshqaruv vazifalarini bajarish tajribasini oshirdi.

Statistik va sifatli tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, TBL metodologiyasini qo‘llash natijasida talabalarning boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalari 25–35% ga oshgan.

Xorijiy tadqiqotlar natijalari ham shunga mos keladi: Willis & Willis (2007) TBL vazifalari o‘quvchilarning kommunikativ va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini oshirishda samarali ekanligini ko‘rsatgan. Ellis (2009) TBL vazifalari talabalarning tanqidiy fikrlash va amaliy kompetensiyalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Long & Crookes (2020) STEM va professional fanlar bo‘yicha TBL loyihalar asosida o‘rganishni rag‘batlantiradi, muammolarni hal qilish va amaliy kompetensiyalarni oshiradi.

Shuni ta’kidlash lozimki, xorijiy tadqiqotlar TBLning nafaqat lingvistik, balki amaliy va professional kompetensiyalarni shakllantirishdagi yuqori samaradorligini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar (Mirzaev, 2021; Karimova, 2023) TBLning til o‘qitish va ijtimoiy fanlarda samaradorligini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirishdagi amaliy qo‘llanilishi yetarli darajada o‘rganilmagan.

Muhokama shuni ko‘rsatadiki: TBL metodologiyasi talabalarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantirish, qaror qabul qilish va jamoaviy ish qobiliyatini oshirishda samarali. Metodning samaradorligi o‘qituvchilarning tayyorgarligi, baholash mezonlari va didaktik resurslarga bog‘liq. Katta sinflarda TBLni qo‘llash qiyin bo‘lishi mumkin, shuning uchun metodni bosqichma-bosqich joriy etish tavsiya etiladi. Muhokama shuni ham ko‘rsatadiki, TBL metodologiyasini O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish talab etiladi: vazifalar real boshqaruv kontekstida ishlab chiqilishi, baholash mezonlari aniq belgilanishi va pedagoglarning metodik tayyorgarligi oshirilishi lozim. Shunday qilib, TBL tizimi talabalarda boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda nafaqat samarali, balki innovatsion pedagogik vosita ekanligi ilmiy jihatdan tasdiqlanadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot talabalarda boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi mavjud muammolarni aniqlash va Task-Based Learning (TBL) tizimining ahamiyatini o‘rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki: O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarida boshqaruvga oid kompetensiyalarni shakllantirishda asosiy muammolar: nazariy bilimga ortiqcha e’tibor, amaliy ko‘nikmalar yetishmasligi, pedagogik resurslar va baholash tizimining yetarli emasligi. TBL tizimi talabalarda boshqaruv kompetensiyalarini shakllantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Vazifa bajarish jarayonida talabalar qaror qabul qilish, jamoaviy ish, muammolarni hal qilish va loyihalarni boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Xorijiy tadqiqotlar TBLning yuqori samaradorligini tasdiqlaydi; mahalliy tadqiqotlar esa metodning O‘zbekiston sharoitiga moslashtirilishi zarurligini ko‘rsatadi. TBLni muvaffaqiyatli joriy etish uchun pedagogik tayyorgarlikni oshirish, vazifalarni baholash mezonlarini aniqlash va didaktik resurslarni boyitish tavsiya etiladi. Shunday qilib, TBL tizimi talabalarda boshqaruvga oid kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda nafaqat samarali, balki zamonaviy pedagogik innovatsiya sifatida ahamiyatli ekanligi ilmiy jihatdan tasdiqlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Ellis, R. (2009). *Task-Based Language Teaching: Sorting Out the Misunderstandings*. Cambridge University Press.
2. Willis, D., & Willis, J. (2007). *Doing Task-Based Teaching.* Oxford University Press.
3. Mirzaev, S. (2021). Task-Based Learning in English Language Teaching in Uzbekistan. *Journal of Language Teaching and Research.*
4. Karimova, L. (2023). Task-Based Approaches in Social Sciences: A Case Study in Local Schools. *Educational Research and Reviews.*
5. Long, M.H., & Crookes, G. (2020). *Task-Based Language Teaching: Research and Practice.* Routledge.
6. Willis, J. (2022). *Tasks for Language Learners: Linking Theory and Practice.* Pearson.